VÄRLDSARVSÖVNINGAR FÖR SKOLKLASSER

Kultur | 1

De första människorna

UPPDRAG / FAKTATEXT / **NIVÅ 3**

EUROPEISKA UNIONEN
Interreg Botnia-Atlantica
Europeiska regionala utvecklingsfonden
höga kusten kvarkens skärgård VÄRLDSARV
highcoastkvarken.org

Kultur | 1

De första människorna

När människorna kom hit efter den senaste istiden såg landskapet väldigt annorlunda ut.
Hur tror du att det var att leva här då? FOTO: Hans Hästbacka

1.

Fundera över följande frågor. Ni kan fundera för er själva eller diskutera med varandra, men ni måste inte kunna svaren.
Ni har ungefär 5 minuter på er.

- Hur kan det ha sett ut här när inlandsisen precis hade smält bort?
- Hur tror du att de första kolonisatörerna här livnärde sig?
- Vilka spår tror du att de kan ha lämnat efter sig i landskapet som vi kan se ännu idag?

2.

Läs texten om de första människorna som levde här. Titta sedan på kartorna som visar hur världsarvsområdet har förändrats under de senaste 10 500 åren och var vi kan hitta spår av gamla samhällen.

Med hjälp av kartorna och material ni har tillgängligt, visa översiktligt hur Höga Kusten och Kvarkens skärgård ser ut och var i landskapet vi kan hitta spår efter tidigare samhällen. Förbered en liten presentation om det. Ni har ungefär 15 minuter på er.

1 KULTUR / De första människorna
Uppdrag

UPPDRAG

3.

Presentera för de andra och berätta varför fornlämningarna finns där de finns.

I er presentation, besvara följande frågor:

- När kom de första människorna till världsarvet efter istiden? Hur såg det ut här då?
- Ge exempel på olika typer av fornlämningar kan vi hitta i världsarvet.
- Var i landskapet finns fornlämningarna i Höga Kusten respektive Kvarkens skärgård? Varför finns de just här?
- Hur kan vi veta hur gamla fornlämningarna i världsarvet är?

Kultur | 1

De första människorna

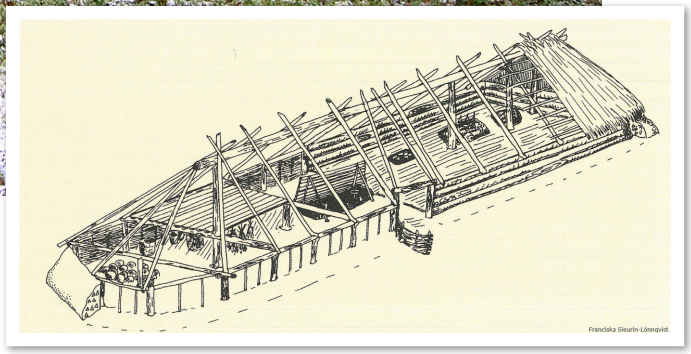

Vi känner inte till så många spår efter de allra första människorna här. Husgrunden på fotot är omkring 7 000 år gammal och kallas för en **boplatsvall**. På bilden intill kan ni se hur husen kan ha sett ut då.
FOTO: Peter Persson ILLUSTRATION: Franciska Sieurin-Lönnqvist

På många ställen i världen har människor föredragit att bo vid vattnet. Särskilt i områden där det inte finns ordentliga vägar på land har det varit lättare att ta sig fram till sjöss och samhällen har vuxit fram längsmed kuster och älvar. Här i världsarvet Höga Kusten Kvarkens skärgård var det likadant. De första människorna kom hit för omkring 8 000 år sedan, bara ett par tusen år efter att den senaste inlandsisen hade smält bort från området. Tyngden från inlandsisen hade tryckt ner jordskorpan nästan en kilometer och det mesta av landskapet här låg under havsytan. Medan isen smälte började jordskorpan att höja sig igen, så när de första människorna kom hit möttes de av ett landskap som var nästan 300 meter lägre än det är idag. I Höga Kusten stack de högsta bergstopparna upp som öar i ett stort hav, men i Kvarkens skärgård låg hela det platta landskapet under vattnet.

Troligtvis var de första människorna bara här under vissa delar av året för att fiska och jaga säl. De slog läger på öarna i Höga Kusten men hade förmodligen sin egentliga hemvist längre söderut. En av de äldsta kända fornlämningarna i Höga Kusten är spåren efter en tillfällig rastplats nära grottan på Skuleberget. Vi kan gissa att de första människorna här var mycket skickliga båtbyggare, eftersom de var tvungna att färdas långa sträckor till havs. Först några tusen år efter att inlandsisen smält bort blev människor bofasta i området. Då låg Kvarkens skärgård ännu under vatten och Höga Kusten bestod fortfarande till stor del av öar. De människor som bosatte sig här byggde sina hus nära vattnet, i lugna vikar där de fick skydd från vågor och vind.

Medan åren gick fortsatte landhöjningen och mer och mer land dök upp ur havet. De bosättningar som från början hade legat vid stranden flyttades gradvis längre och längre bort från vattnet. Efter några generationer byggdes nya hus vid den nya strandlinjen, och när dessa flyttats långt från vattnet byggdes nya igen. Det gör att vi idag hittar fornlämningar från olika tidsperioder på olika höjd över havet. Fornlämningarna kan vara gamla husgrunder, gravhögar, smycken eller vapen. Eftersom vi vet ungefär hur fort landhöjningen har gått under de senaste årtusendena, kan vi räkna ut hur gamla fornlämningarna är om vi vet hur högt över havet de ligger. Den där rastplatsen på Skuleberget, till exempel, är idag belägen omkring 160 meter över havet. Därmed vet vi att den är ungefär 8 000 år gammal.

Andra kända fornlämningar i Höga Kusten är till exempel:

1) Stenåldersläger för säljakt som idag ligger på 69–76 meters höjd över havet.
2) Gravrösen från bronsåldern som idag är belägna 30–55 meter över havet. När de byggdes låg de på kala klippor vid havet, men nu ligger de uppe på bergen. De är mellan 3 800 och 2 600 år gamla.
3) Gårdar och gravar från järnåldern som ligger omkring 20 meter över havet. De är mellan 2 600 och 1 000 år gamla.

Eftersom Kvarkens skärgård låg under vatten tills för omkring 2000 år sedan, så är fornlämningarna där inte så gamla. De äldsta fornlämningarna vi känner till i Kvarkens skärgård är ungefär 1 000 år gamla. De består av tillfälliga fångstläger för säljakt, men också av hamnar och smycken. Eftersom Kvarkens skärgård är så platt flyttas inte fornlämningarna så mycket i höjdled när landet stiger. Istället flyttas de inåt i landet och kan idag hittas långt inne i skogar eller ute på åkrar.

På nästa sida finns två kartor. Den ena visar världsarvet för 8 000 (åtta tusen) år sedan och den andra visar världsarvet idag. Det finns också en bild som visar var människor kan ha bott när landet höjde sig ur havet. På den bilden kan ni också se hur högt över havet olika fornlämningar finns idag.

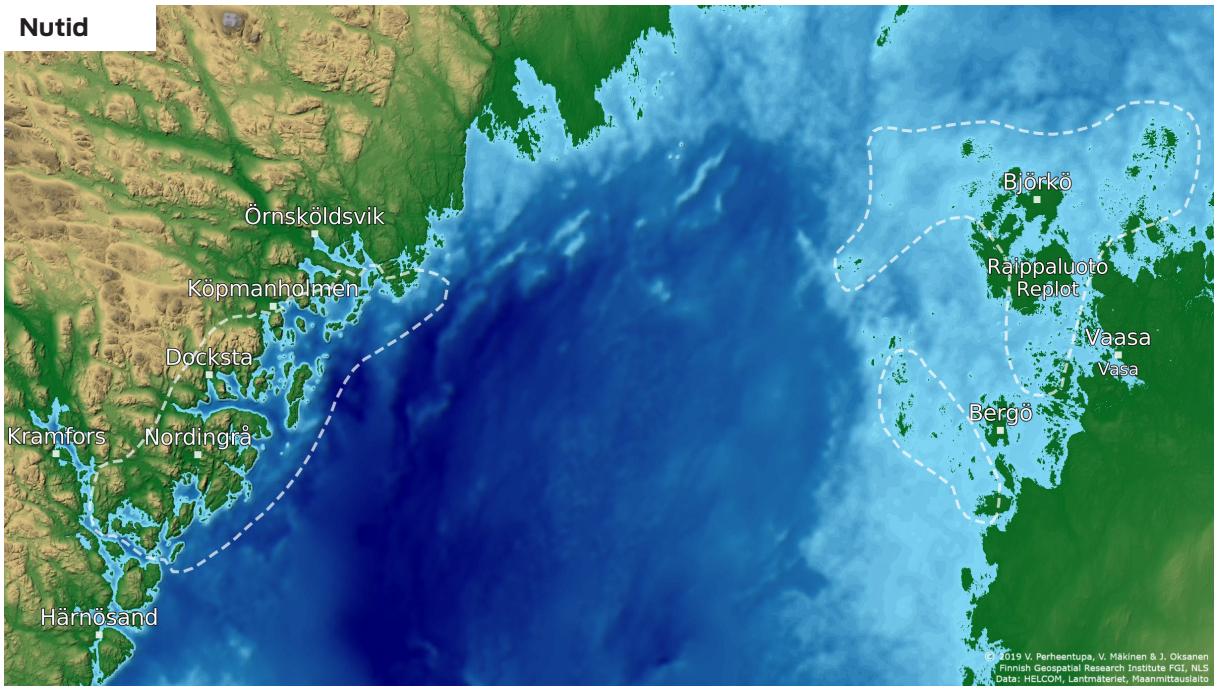

Den övre kartan visar världsarvet för 8 000 (åtta tusen) år sedan. Den nedre kartan visar hur det ser ut idag. Vilka stora skillnader kan ni se?

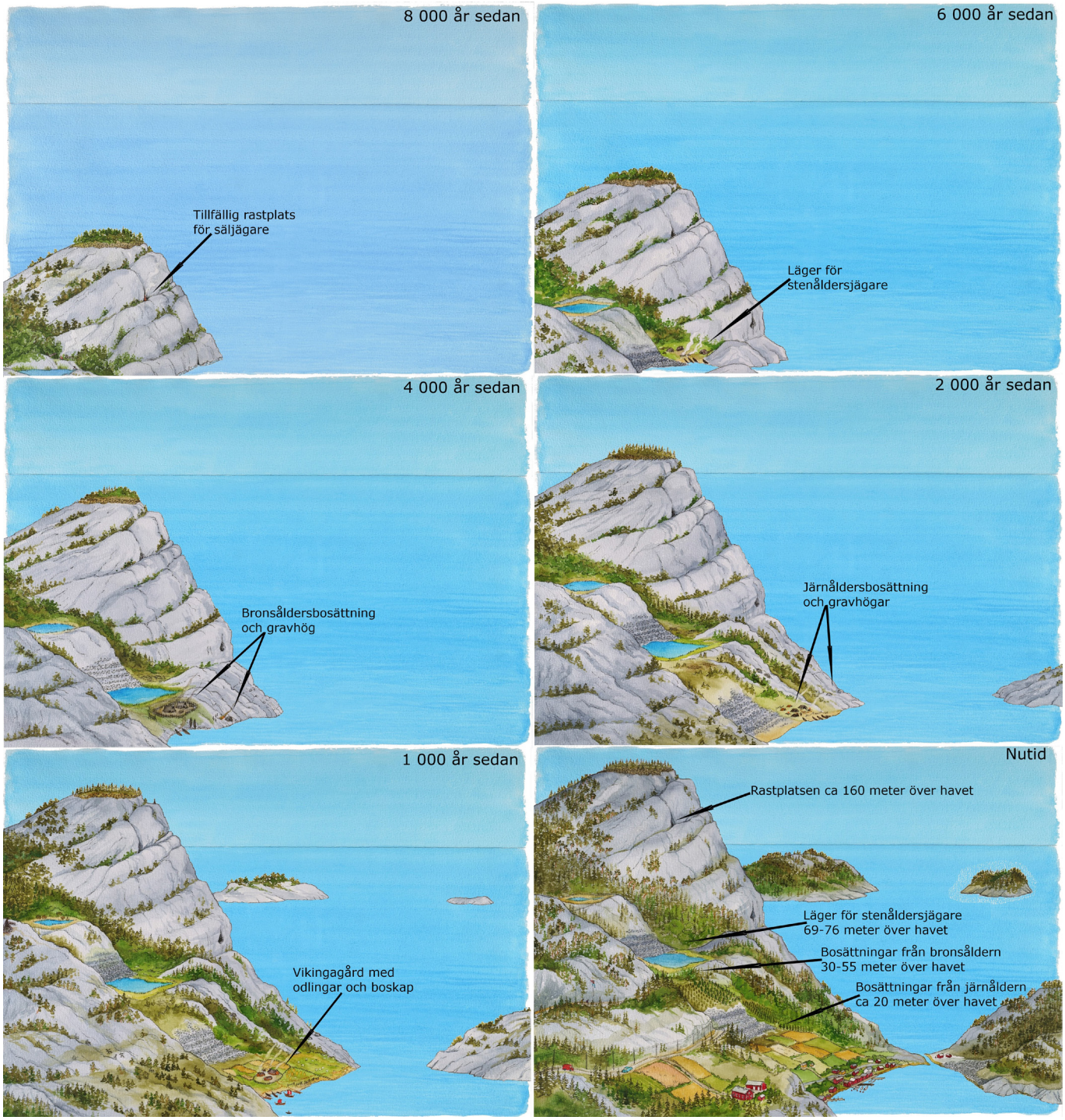

Illustrationen ovan föreställer ett fiktivt landskap i Höga Kusten. På bilden kan ni se hur landet höjt sig ut havet och på vilken höjd över havet vi idag återfinner fornlämningar från olika epoker. Årtalen på bilderna är ungefärliga. ILLUSTRATION: Liselott Nyström Forsén